

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сичук Маргарита

студентка,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Астахова Лариса,

кандидат біологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Мотивація – це внутрішня психологічна характеристика особистості, яка знаходить вираження у зовнішніх проявах, у відношенні людини до навколишнього світу, різних видах діяльності, інтересах. Діяльність без мотиву або зі слабким мотивом не здійснюється взагалі або стає нестійкою. Навчальна мотивація – це система чинників, що зумовлюють навчальну діяльність та поведінку здобувачів освіти. До таких чинників відносяться потреби, наміри, цілі, інтереси та прагнення. Від мотивації залежить успіх будь-якої пізнавальної діяльності. У сучасній педагогічній літературі наголошується на тому факті, що мотивація до навчання (цікавість до предмета, пізнавальної діяльності) найбільшою мірою визначає продуктивність навчального процесу і цей чинник (мотивація навчання) знаходиться на першому місці за ступенем впливу на процес навчання [1-3].

Слід зазначити, що до навчання здобувачів освіти можуть стимулювати різні мотиви. Зокрема, серед них можна зазначити такі як пізнавальний інтерес, честолюбство, завоювання авторитету у класі, бажання отримати хорошу оцінку, похвала вчителя та батьків, почуття обов'язку, боязнь покарання та інші. Зрозуміло, що в учнів одного класу можуть бути різні стимули до навчання. Тому завданням вчителя, як організатора і керівника навчального процесу, є створення на уроці таких умов, які б спонукали здобувачів освіти до навчальної діяльності та формували у них інтерес до предмету, підвищували пізнавальну активність і бажання до саморозвитку.

На сучасному етапі розвитку освіти з усіх завдань, що стоять перед навчальним закладом, головним є формування особистості, яка здатна до самореалізації та самовдосконалення. Зміст освіти зорієнтований на формування компетентної особистості, здатної критично мислити. Широкі можливості для розвитку активної особистості, здатної до глибокого мислення та застосування отриманих знань на практиці має біологія. Біологія – це навчальний предмет, який сприяє формуванню наукового світогляду, розумінню ролі людини на Землі, принципів взаємодії в системі «людина-природа». На біологічних знаннях ґрунтується формування здорового способу життя. Виживання і розвиток людства у сучасних умовах можливі лише за умови біологічної грамотності. Біологічні знання – найважливіша складова частина загальнолюдської культури, без них неможливо виробити екологічний стиль мислення.

Одним із постійних сильнодіючих мотивів навчальної діяльності є інтерес. Пізнавальний інтерес – це глибокий внутрішній мотив, що ґрунтується на пізнавальних потребах людини. Інтерес – це мотив, який діє через свою інформаційну значимість та емоційну привабливість [4]. Пізнавальний інтерес – потужний стимул активності, під яким інтенсивно протікають усі психічні процеси, а сама навчальна діяльність стає продуктивною й захоплюючою. Проблему розвитку пізнавального інтересу здобувачів освіти на уроках біології можна вирішити через впровадження до освітнього та виховного процесу сучасних педагогічних технологій, які спрямовані на те, щоб дати не готовий матеріал, а на те, щоб навчити мислити. Це дозволяє виробленню у здобувачів освіти різноманітних навичок навчальної діяльності та сприяє розвитку їх інтелектуальних здібностей. Метою методичної системи є формування єдності знань та умінь, свідомості та активності здобувачів освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє зробити урок більш цікавим та інформативним. На таких уроках можна не лише отримати абстрактне уявлення про об'єкт вивчення, а й подивитися на його зовнішню або внутрішню будову, побачити певні процеси або явища, які з ним пов'язані, простежити зміни, які відбуваються з ним у часі. Використання на уроках електронних освітніх ресурсів, мультимедійних презентацій, відеофрагментів, анімаційних моделей дозволяє навчальну інформацію зробити більш візуально привабливішою, ніж статичний текст, і може підтримувати належний емоційний рівень, сприяючи підвищенню ефективності навчання.

Спираючись на величезний досвід минулого, спеціальні дослідження та практику сучасного досвіду, можна говорити про умови, дотримання яких сприяє формуванню, розвитку та зміцненню пізнавального інтересу [5]. Перша умова – максимальна опора на активну розумову діяльність здобувачів освіти. Вона передбачає залучення їх до процесу самостійного пошуку за допомогою ситуацій розв'язання пізнавальних завдань, ситуацій активного пошуку, роздумів, ситуацій розумової напруги, ситуацій суперечливості суджень, зіткнень різних позицій, прийняття рішень щодо певної точки зору тощо. Друга умова, що забезпечує формування пізнавальних інтересів та розвитку особистості загалом, полягає в тому, щоб навчити працювати з отриманою інформацією, аналізувати та систематизувати її, критично оцінювати, узагальнювати, творчо переробляти. При цьому вчитель виробляє вміння у здобувачів виділяти головне, виявляти суттєві ознаки, формулювати логічні висновки, наводити докази та припущення. Ці узагальнені вміння ґрунтуються на комплексі педагогічних регуляторних процесів. Вони і становлять ті способи пізнавальної діяльності, які допомагають легко та мобільно користуватися знаннями і за рахунок раніше набутих знань здобувати нові. Третя умова – це емоційна атмосфера навчання, позитивний емоційний тонус навчального процесу. Вона пов'язана з двома головними джерелами розвитку особистості – з діяльністю та спілкуванням, які породжують багатозначні відносини та створюють особистий настрій. Ця умова пов'язує всі функції навчання – освітню, розвиваючу і виховну й здійснює безпосередній та опосередкований вплив на

інтерес. Таким чином, пізнавальний інтерес є компонентом мотиваційної діяльності. Формування та розвиток пізнавального інтересу у здобувачів освіти є важливим у навчальному процесі, оскільки саме він спонукає до вивчення предмета.

Для активації пізнавальної діяльності здобувачів освіти на уроках біології доцільним є використання проблемного навчання. Саме проблемна ситуація спонукає до мислення, а проблемне завдання спрямовує мислення у певне русло. Проблемну ситуацію можна розглядати як пізнавальну задачу, яка характеризується протиріччям між новими фактами і наявними знаннями, що спонукає до творчого пошуку такої невідповідності. Психологи стверджують, що труднощі, які вимушені долати здобувачі освіти при вирішенні проблемних завдань, викликають, як правило, ще більший інтерес до предмету і слугують потужним мотивом до пізнавальної діяльності. Розв'язання проблемних завдань спонукає до аналізу проблеми, знаходження шляхів її вирішення, висування гіпотез, їх обґрунтування, здійснення перевірки правильності гіпотези. При цьому відбувається осмислення матеріалу, його усвідомлення та розуміння.

На розвиток інтересу до вивчення біології у здобувачів освіти великий вплив мають дослідницькі форми роботи, які виконуються під час лабораторних занять на уроках або під час позаурочної роботи у куточку живої природи, на навчально-дослідній ділянці. Під час такої роботи здобувачі набувають вмінь і навичок працювати із лабораторним обладнанням і об'єктами природи. При цьому вони опановують біологічні знання у цікавій для них формі, відчуючи себе справжнім дослідником. Виконання дослідів стимулює здобувачів освіти до активної пізнавальної діяльності, привчає їх до спостережливості, самостійного мислення і до формулювання висновків.

До активних методів навчання, що застосовують у шкільній практиці під час вивчення біології, належить одна з ефективних методик пізнання навколишнього світу – ігрова технологія, яку можна застосовувати як на уроках, так і у позаурочний час. Відомо, що гра активізує розумову діяльність здобувачів освіти, розвиває їх творчі здібності, допомагає усвідомити діяльність, сприяє формуванню мотивації до навчання. Перевагами ігор є і те, що вони формують уважність, самостійність, розвивають комунікацію, взаємодопомогу, активізують мислення, уяву, пам'ять, та ін. За допомогою ігор легко створити ситуацію, коли здобувачі освіти будуть активними суб'єктами навчання, а не пасивними об'єктами, що пізнають світ лише репродуктивним способом. Ігри виконують широкий спектр функцій: виховну, навчальну, розвиваючу [6].

Існує величезна кількість різноманітних ігор, що застосовуються на уроках біології: рольові або ділові ігри, ігри-змагання, мозковий штурм, імітаційно-моделюючі ігри, гра-дискусія, квести та ін. Усі ці різновиди ігор можна використовувати як під час вивчення нового матеріалу, так і при повторенні пройденого. Багато дослідників висловлюють думку, що рольові ігри впливають на духовний і моральний розвиток особистості, мають високі виховні можливості. Рольові ігри розвивають інтелектуальні можливості: пам'ять, уяву, впливають на розвиток емоційно-вольової сфери особистості, допомагають

керувати своїми емоціями, організовувати власну діяльність. Вони також позитивно позначаються і на розвитку вчителя, оскільки сприяють підвищенню його майстерності [7].

Таким чином, вміння вчителя використовувати на уроці різноманітні методичні прийоми та форми роботи вказує на його педагогічну майстерність. Творчо працюючий вчитель знаходить нові прийоми, трансформує загальновідомі прийоми, досягаючи кращого освітнього та виховного ефекту.

Список літератури:

1. Ващук С. Виховання стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності в учнів. *Директор школи. Шкільний світ*. 2008. № 40. С. 27–29.
2. Гулеватий В. Л. Шляхи підвищення мотивації навчання. Вінниця, 2006. 230 с.
3. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.
4. Постернак Н. О. Стимулювання пізнавального інтересу учнів 6–8 класів до біології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2003. 20 с.
5. Вишневська Л. В. Пізнавальний інтерес – основна рушійна сила якісного навчання, дослідження ефективності його формування. *Природничий альманах. Серія: Біологічні науки*. 2017. № 24. С. 7–17.
6. Освітні технології : навч.-метод. посібн. / за ред. О. М. Пехоти. Київ : «А.С.К.», 2001. 256 с.
7. Методика навчання біології та природознавства : практикум для студ. вищ. пед. навч. закл. біол. спец. / за ред. І. В. Мороза. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 143 с.